Vakdidactisch Meesterschapsteam Levensbeschouwing en Religie

Jaarverslag 2026-2027

Juliëtte van Deursen-Vreeburg, 01-09-2026

LEDEN VDMT L&R 2025-2026

prof. dr. Cok Bakker (Universiteit Utrecht, tevens lector Hogeschool Utrecht)

dr. Markus Altena Davidsen (Universiteit Leiden, tevens voorzitter curriculumwerkgroep LERVO)

prof. dr. Monique van Dijk-Groeneboer (Tilburg University)

dr. Juliëtte van Deursen-Vreeburg (Tilburg University, voorzitter VDMT L&R)

INLEIDING

Het VDMT L&R zet zich in voor de volledige breedte van de vakdidactiek. De missie is om de ruimte in de school voor levensbeschouwelijke en religieuze vraagstukken te behouden, uit te breiden of te creëren. Dit doen we door wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de vakdidactiek te bevorderen, het vakdidactisch onderwijs voor aankomende docenten landelijk beter af te stemmen en te verbeteren, en door initiatieven te nemen voor de bevordering, kennisdeling en uitwisseling van vakdidactisch onderzoek. Voor de periode 2025-2027 heeft het VDMT L&R vijf globale doelstellingen geformuleerd en deze uitgewerkt in concrete prioriteiten en plannen (zie projectplan). De vijf doelstellingen zijn:

Doelstellingen:

1. Het uitvoeren en bevorderen van (interdisciplinair) wetenschappelijk onderzoek op het gebied van het vak/vakgebied Levensbeschouwing & Religie, met bijzondere aandacht voor promotieonderzoek (via Dudoc-Alfa, NWO-promotiebeurzen leraren en elders).
2. Met vakdidactici die doceren op universitaire lerarenopleidingen en op hbo-lerarenopleidingen afstemmen en verbeteren van het vakdidactisch onderwijs voor aankomende docenten L&R, zowel tweedegraads als eerstegraads.
3. Kennisdeling van vakdidactisch onderzoek mogelijk maken en uitwisseling daarover onder vakdidactici, docenten en docenten-in-opleiding stimuleren.
4. Bevorderen van aandacht, zowel in onderzoek als onderwijs, voor de bredere pedagogische en levensbeschouwelijke context van het vakgebied L&R in relatie tot thema's als onderwijspedagogiek, schoolidentiteit, normatieve professionalisering, ethische vorming en burgerschapsvorming.
5. Bijdragen aan het verminderen van het lerarentekort voor L&R.

De leden van het VDMT zijn actief in diverse besturen en gremia die gerelateerd zijn aan het vakgebied L&R. Op die manier streven we ernaar om zicht te houden op ontwikkelingen en om verbindingen te leggen waar die er nog niet zijn in een breed en divers onderwijsveld.

In de opstartfase in 24-25 stond het opstellen van het projectplan centraal, evenals het leggen van contacten en de afstemming met relevante partners (LERVO, VDLG, Verus, hbo- en wo-lerarenopleiders). In 25-26 heeft het VDMT L&R zich onder andere gericht op het geven van feedback aan het Expertisecentrum LERVO op het conceptcurriculum voor het vakgebied. In een bijeenkomst op 9 februari heeft het VDMT overleg gevoerd met lerarenopleiders en andere betrokkenen van hbo- en wo-opleidingen om het conceptcurriculum van feedback te voorzien. In de volgende ronde, in september 2026, zal een laatste feedbackronde plaatsvinden. Op die manier streeft het VDMT ernaar bij te dragen aan een breed gedragen curriculum voor het GL-onderwijs in Nederland.

Met name aansluitend bij doelstelling 5 hebben leden van het VDMT zich ingezet voor de OMO-cursus voor docenten met een bevoegdheid voor een ander vak die zich willen laten bijscholen om (ook) docent te worden in het levensbeschouwelijk onderwijs. Deze cursus is succesvol verlopen en wordt komend jaar voortgezet en mogelijk op termijn uitgebreid.

Het komende collegejaar zullen leden van het VDMT kandidaten begeleiden bij de aanvraag voor een Dudoc Alfabeurs voor een promotietraject binnen het vakgebied.

Dit jaarverslag laat zien hoe de leden van het VDMT L&R, ieder vanuit zijn of haar eigen expertise, het afgelopen jaar actief zijn geweest in commissies en besturen, lezingen hebben gehouden, hebben bijgedragen aan curriculumvernieuwing en aan het vakgebied in onderwijs en onderzoek.

DEELNAME AAN COMMISSIES, BESTUREN EN SAMENWERKINGSVERBANDEN

- Cok Bakker: lid van de LERVO-stuurgroep (Expertisecentrum Levensbeschouwing en Religie in het VO).
- Cok Bakker: lid van de Wetenschappelijke Adviesraad van de belangenvereniging VERUS te Woerden.
- Cok Bakker: lid van de Raad van Toezicht van Stichting Carmel College.
- Cok Bakker: Bestuurslid van de onderzoeksschool NOSTER (Netherlands School for Advanced Studies in Theology and Religion).
- Markus Davidsen: projectleider curriculum Expertisecentrum LERVO.
- Juliëtte van Deursen-Vreeburg: toezichthouder en bestuurslid Adelbertcollege, portefeuille schoolidentiteit

BIJDRAGEN AAN CURRICULUMVERNIEUWING

- *Curriculum Levensbeschouwing en Religie, voortgezet onderwijs*. Een werkgroep van het Expertisecentrum LERVO, onder leiding van Markus Davidsen, is bezig een landelijk kerncurriculum te ontwikkelen voor het vakgebied Levensbeschouwing en Religie. Het VDMT L&R heeft een bijeenkomst georganiseerd voor (o.a.) lerarenopleiders van hbo- en wo-opleidingen om feedback te geven op het ontwikkelde conceptcurriculum. Hierbij waren 16 deelnemers aanwezig. Deze feedback wordt verwerkt in de nieuwe versie, waarna er in september 2026 nog een schriftelijke ronde volgt.
- *Kennisbasis M&M, pabo*. Markus Davidsen is voorzitter van de advieskring vakverenigingen, Kennisbasis Pabo Mens- en Maatschappijdomein, 2025-2026.

ONDERWIJS EN PROFESSIONALISERING

- Cok Bakker: Gastcolleges binnen de HU 'Filosofie, wereldgodsdiensten, spiritualiteit.'
- Markus Davidsen: 'Religie, levensbeschouwing en burgerschap in het onderwijs' (BA en MA), najaar 2025.
- Markus Davidsen: 21-01-2026. 'Geestelijke stromingen verplicht: Nieuwe kansen voor het levensbeschouwelijk onderwijs', Nederlands Netwerk Levensbeschouwelijke Vorming, Thomas More Hogeschool, Rotterdam.
- Markus Davidsen: 10-03-2026. 'Gewoon goed onderwijs – vanuit bronnen van zin', Studiedag VDLG, Hogeschool Utrecht.
- Markus Davidsen: 29-05-2026. 'Religie, zingeving en generatie Z, studiedag voor docenten levensbeschouwing en religie', Universiteit Leiden, Alfagammapartners & Onderwijsnetwerk Zuid-Holland.
- Monique van Dijk-Groeneboer: Gastcollege 'Religious Education in a secular context', 12 oktober 2025, John Paul II University, Kraków, Polen.
- Monique van Dijk-Groeneboer: 20-05-2026: College "Jongeren en Zingeving in het Onderwijs", cursus Ons Middelbaar Onderwijs ten behoeve van nieuwe docenten G&L, Tilburg.
- Juliëtte van Deursen-Vreeburg: cursussen Vakdidactiek en Didactisch lesontwerponderzoek in de ULO, TST, Tilburg University.
- Juliëtte van Deursen-Vreeburg: studiejaar 25-26, gastcolleges bij de OMO-cursus: 'Introductie en achtergronden van het GL-onderwijs'; 'De fundamenten van het schoolvak GL: theologie, religiewetenschappen en filosofie'; assessments van OMO-cursisten op basis van hun portfolio's.
- Juliëtte van Deursen-Vreeburg: voorjaar 2026, twee bijeenkomsten over didactiek en catechese voor de Catharina-academie in Den Bosch.

REDACTIE WETENSCHAPPELIJKE EN PROFESSIONELE TIJDSCHRIFTEN/SERIES

- Cok Bakker: editor van de internationale boekenserie bij Waxmann Verlag, Münster/New York. Titel van de serie: 'Religion and Education in Europe'.
- Cok Bakker: lid van het International Advisory Board van het 'British Journal of Religious Education' (Taylor & Francis).
- Markus Altena Davidsen: redactielid van *Religie & Samenleving* met als portefeuille onderwijs.
- Juliëtte van Deursen-Vreeburg: lid van de redactieraad van *Narthex, vakblad voor levensbeschouwing en educatie.*

GRANTS

- Juliëtte van Deursen-Vreeburg: Growth-project toegekend voor 2025-2027: Digital Science for Society, Tilburg University. *Digitalisering inzetten voor het leren dialogiseren in het levensbeschouwelijk onderwijs.*
- Juliëtte van Deursen-Vreeburg: vanaf augustus 2026, onderzoek naar de theologische fundamenten van ethiekonderwijs en AI in het kader van een grant o.l.v. Natascha

Kienstra: Interreg EU voor Proeftuin Onderwijs: AI en onderwijs voor kritisch denken binnen InnovAIte.

PRESENTATIES OP WETENSCHAPPELIJKE EN PROFESSIONELE BIJEENKOMSTEN EN CONFERENTIES

- Cok Bakker: 12-06-2026: Lezing Windesheim te Zwolle over 'Het moreel kompas van leraren'.
- Markus Davidsen: 29-08-2025. 'A 'Perspectives Approach' to Teaching Religion and Worldview: The New Dutch Curriculum for Secondary Education,' IAHR World Congress, Krakow, August 24–30.
- Markus Davidsen: 05-11-2025. 'Algemene vorming en het vakgebied Levensbeschouwing en Religie', Religion/Imagination, Conferentie van het Nederlands Genootschap voor Godsdienstwetenschap, Universiteit Utrecht.
- Markus Davidsen, 05-11-2025. 'Paneldiscussie Nederlands levensbeschouwelijk onderwijs: een spagaat tussen religiewetenschappelijke vorming en persoonsvorming', Religion/Imagination, Conferentie van het Nederlands Genootschap voor Godsdienstwetenschap, Universiteit Utrecht, November 5–7. (Met Gijs van Gaans).
- Markus Davidsen: 06-03-2026. 'The New Dutch Curriculum for Religion and Worldview in Secondary Education,' Annual conference of the Nordic Educational Research Association (NERA) 2026, Aarhus.
- Markus Davidsen: 02-07-2026. 'De nieuwe kerndoelen en het curriculum van Expertisecentrum LERVO'. Onderwijs Research Dagen. Universiteit Utrecht.
- Monique van Dijk-Groeneboer: 06-01-2026, Lezing 'Youth as bearers of Hope', Stellenbosch University, Zuid-Afrika.
- Monique van Dijk-Groeneboer: 16-05-2026, Dominicuslezing 'Jongeren en zingeving; hoe luisteren naar jonge mensen in de huidige tijd?', Schiedam.

PROMOTIETRAJECTEN

LOPEND

- Joel Valk als AIO vanwege het Dudoc/Alfa-programma. Projecttitel: Religie in beeld: Een vernieuwde beelddidactiek voor het vak Godsdienst/Levensbeschouwing. Cok Bakker 1e promotor; prof. dr. Birgit Meyer 2e promotor.
- Marije Verkerk (HU), projecttitel: Existentieel welzijn bij jongeren. Cok Bakker, 1e promotor; dr. Edwin van der Zande, copromotor.
- Sybolt Friso, projecttitel: Subjectification of teachers. Prof. dr. Rick de Graaff, 1e promotor; Cok Bakker, 2e promotor; dr. Saro Lozano Parra, dr. Marije van de Braak, copromotor.
- Remi Hartel (HAN), Projecttitel: *Teachers' Moral Authorship*. Cok Bakker 1e promotor; dr. H. Oolbekkink Marchand, dr. W. Sanderse, copromotoren

PROMOTIES

- Hanke Drop (HU), *The artistry of teaching*. Cok Bakker 1ste promotor; dr. Peter Mesker, copromotor. Promotie: 15-09-2025
- Quirien Hagens, *Let's move forward; een meerzijdig perspectief op katholiek onderwijs in een seculiere context.* Promotoren prof. dr. Monique van Dijk-Groeneboer en prof. dr. Jan Loffeld, promotie: 6-10-2025.
- Anita Emans, *Teacher agency development within the dynamics of a dual learning context: Navigating aspirations and practices*. Promotoren: Cok Bakker en Elly de Bruijn. Copromotor is Helma Oolbekkink-Marchand. Promotie: 20-3-2026.
- Toon van Gestel, *De concilieverklaring Gravissimum Educationis. Een lezersreceptieonderzoek.* Promotoren prof. dr. Archibald van Wieringen en prof. dr. Monique van Dijk-Groeneboer, copromotor Juliëtte van Deursen, promotie: 24-04-2026.

PUBLICATIES

Bakker, C. (2025). De onderwijsveranderaar als normatieve professional. In F. Cornelissen (Ed.), *Maak samen je eigen onderwijs: Veranderen, vernieuwen en verbeteren voor schoolteams* (pp. 20-29). Boom.

Bakker, C., & van Dongen, M. (2025). Het waarom en waartoe van onderwijsinnovatie: een normatieve reflectie. In F. Cornelissen (Ed.), *Maak samen je eigen onderwijs: Veranderen, vernieuwen en verbeteren voor schoolteams* (pp. 14-19). Boom.

Bakker, C. (2025). The Name of the School: Triggers and Carriers to Make the Old Stories Leading for the Identity Construction of Schools. In K. Fluglseth, I. Ter Avest, & G. Skeie (Eds.), *A Pluralist We in Religious Education: Old Narratives in New Contexts* (pp. 109-124). (Religious Diversity and Education in Europe). Waxmann Verlag.

Bakker, C. (Ed.) (2025). De school als een 'pedagogische tussenruimte'. Hogeschool Utrecht. https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/teaching-in-the-school-as-a-pedagogical-interspace

Bakker, C. (2025). Teaching in the school as a 'pedagogical interspace': An interesting challenge for a professional teacher. Hogeschool Utrecht. https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/teaching-in-the-school-as-a-pedagogical-interspace

Bakker, C. (2025). De uitdagingen van interreligieus leren in een superdiverse context. *Narthex*, 25(3), 4-7.

Davidsen, M.A., Ed. (2025). Themanummer ‘Religie, levensbeschouwing en burgerschap op school.’ *Religie & Samenleving 20*(2).

Davidsen, M.A. (2025). Religie, levensbeschouwing en burgerschap op school: Inleiding op het themanummer. *Religie & Samenleving*, 20(2), 1-13.

Davidsen, M.A., Ed. (2026). *Bronnen van zin: Perspectieven op religieuze verschijnselen*. Inspiratieboeken van Expertisecentrum LERVO 2. Ten Brink Uitgevers.

Davidsen, M.A. (2026). Inleiding: Perspectieven op religieuze verschijnselen”. In M.A. Davidsen (Ed.), *Bronnen van zin: Perspectieven op religieuze verschijnselen* (pp. 8-17). Ten Brink Uitgevers.

Davidsen, M.A. (2026). De begrippen levensbeschouwing en religie" M.A. Davidsen (Ed.), *Bronnen van zin: Perspectieven op religieuze verschijnselen* (pp. 136-161). Ten Brink Uitgevers.

Davidsen, M.A,, Hein, J., & Quartier, T. (2026). Religieuze praktijken: De rituele dimensie van levensbeschouwing en religie. In M.A. Davidsen (Ed.), *Bronnen van zin: Perspectieven op religieuze verschijnselen* geredigeerd (pp. 50-81). Ten Brink Uitgevers.

Davidsen, M.A., & van der Meer, M.N. (2026). *Religieuze teksten en rituelen onderzoeken in de klas: Een religiewetenschappelijke Vakmethodiek*. Leiden University Press.

Drop, H., Mesker, P., & Bakker, C. (2026). How to Breathe New Life into the Classroom: Developing Practices of Teacher Artistry. *Journal of Curriculum Studies*. Advance online publication. [DOI]

Emans, A., Oolbekkink-Marchand, H., Bakker, C., & de Bruijn, E. (2025). Teacher Agency in the Dynamics of Educational Practices: A Theory Synthesis. *Frontiers*, 9, Article 1515123. [DOI] [Repository]

Fancourt, N., Bakker, C., Franck, O., Kwamme, O. A., Lilja, A., Osbeck, C., & Sporre, K. (2026). Mediating between advocacy and freedom of thought: Narrative approaches to a tension in sustainability education. Ethics and Education. Advance online publication. [DOI]

Friso, S., Lozano Parra, S., van Braak, M., Bakker, C., & de Graaff, R. (2026). The professional significance of subjectification: Exploring the interactional presence of teachers as-a-self through the pedagogy of subjectification . *Teaching and Teacher Education*, 175, Article 105449. [DOI] [Repository]

Nijenhuis, S., Vanlommel, K., Koeslag-Kreunen, M., & Bakker, C. (2025). A scoping review on the integration of object-oriented ontology into the field of pedagogy. *Cogent Education*, 12(1), Article 2561419. [DOI] [Repository]

Van der Meer, M.N., & Davidsen, M.A. (2026). Religieuze teksten: Gezaghebbende geschriften uitleggen. In M.A. Davidsen (Ed.), *Bronnen van zin: Perspectieven op religieuze verschijnselen* (pp. 18-49). Ten Brink Uitgevers.

Van Dijk-Groeneboer, M.C.H. van, "Hoor ik wat jij zegt?"; boekje met onderzoek onder middelbare scholieren naar hun zingeving, inspiratiebronnen en zorgen, verschijnt zomer 2026.

Van der Zande, E., & van Deursen-Vreeburg, J. (2026). Religious Education in the Netherlands. Web publication/site, https://www.die-bibel.de/ressourcen/wirelex/7-inhalte-iv-didaktik-der-religionen/wirelex-draft-2026-religionsunterricht-in-den-niederlanden

Van Deursen-Vreeburg, J. (2025). Contemplative reading in the classroom: Narrativity and personal formation in a diverse and secularised Dutch school context. *NTT Journal for Theology and the Study of Religion*, *79*(4). https://doi.org/10.5117/NTT2025.4.004.DEUR

Van Deursen-Vreeburg, J., Davidsen, M.A., Bakker, C., & Kienstra, N. (2025). Het Vakdidactisch Meesterschapsteam Levensbeschouwing en Religie: Initiatieven voor de versterking van vakdidactisch onderwijs en onderzoek. *Religie & Samenleving*, *20*(2), 121-125. https://doi.org/10.54195/RS.23148

Van Deursen-Vreeburg, J. (2025). Hoop: het fundament voor goed onderwijs. In A. Ten Klooster (Ed.), *Waar het licht blijft: Theologische essays over hoop* (pp. 102-113). Adveniat.

Van Deursen-Vreeburg, J., & van Dijk-Groeneboer, M. C. H. (2025). Oude en nieuwe fundamenten voor onderwijs en schoolidentiteit in Nederland. *Religie & Samenleving*, *20*(3), 33. https://doi.org/10.54195/RS.24824

Van Gaans, G. & Davidsen, M.A. (2025). Interview met Markus Altena Davidsen over het Expertisecentrum Levensbeschouwing en Religie in het Voortgezet Onderwijs (LERVO). *Dimensies: Tijdschrift voor didactiek van de Mens- en Maatschappijvakken* 2025, 92.97.

Van Lieshout, F., & Bakker, C. (2025). Onderwijsinnovatie: elkaars normatieve posities onderzoeken en bevragen. In F. Cornelissen (Ed.), *Maak samen je eigen onderwijs: Veranderen, vernieuwen en verbeteren voor schoolteams* (pp. 61-69). Boom.

Van Rijn, B., Davidsen, M.A., & Reuter, K. (2026). Religieuze gemeenschappen: De sociale dimensie van religie. In M.A. Davidsen (Ed.), *Bronnen van zin: Perspectieven op religieuze verschijnselen* (pp. 104-135). Ten Brink Uitgevers.

OVERIG

Cok Bakker: Radio-interview, Media Park; 4-1-2026. Jongeren en religie in Nederland

Cok Bakker: Organisatie internationale mini-conferentie ‘Practical Knowledge’ – 30 deelnemers Noorwegen, Zweden, Nederland

Cok Bakker: Verkennende gesprekken Burgerschapsonderwijs en Lervo bij de Stichting School en Veiligheid te Utrecht (ma 13-4-2026)

Markus Davidsen,10-03-2026. ‘Hoe geef je levensbeschouwing en zingeving vorm in een ontzuilende samenleving?’, Podcast, *Tjipcast*. https://tjipcast.nl/innoveren/hoe-geef-je-levensbeschouwing-en-zingeving-vorm-in-een-ontzuilende-samenleving/. (Met Gijs van Gaans en Kevin Reuter).

Monique van Dijk-Groeneboer, Juliëtte van Deursen-Vreeburg, Quirien Hagens, 24-26 mei 2026, Erasmus-uitwisseling TST-KU Leuven over onderzoek doen naar en het opleiden van docenten GL voor het (katholiek) onderwijs.